บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง และมนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้ทั้งทางตรง และทางอ้อม การมีธรรมชาติที่สวยงามสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็น ภูเขา ทะเล หาดทราย น้ำตก ทะเลสาบ ถ้ำ การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สร้างความประทับใจ มีความซาบซึ้งในธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน และสังคมในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป การท่องเที่ยวส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจอารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งบุคลิกภาพ การได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งนันทนาการเป็นการศึกษาธรรมชาติของชุมชนที่แท้จริง นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นการช่วยพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจช่วยกระจายรายได้ลงสู่ชนบท และเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมได้อย่างแน่นแฟ้น (สมบัติ กาญจกิจ, 2544)

ในปัจจุบันหากมองในแง่ของความเจริญทางเศรษฐกิจที่กำลังได้รับความสนใจของนักลงทุนโดยทั่วไปแล้วจะพบว่าการท่องเที่ยวนั้นมีผลต่อเศรษฐกิจของชาติในลักษณะที่ช่วยพัฒนาและสร้างความสำคัญให้กับเศรษฐกิจในระดับภาคได้ และโดยธรรมชาติของการท่องเที่ยวนั้นยังมีส่วนช่วยยกระดับของพื้นที่โดยรอบภูมิภาคให้เกิดความสำคัญขึ้นมา นอกจากทางเศรษฐกิจแล้วการท่องเที่ยวยังเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับนโยบายด้านสังคมอีกด้วย ผลประโยชน์ที่สังคมจะได้รับคือ เงินจำนวนมากที่หลั่งไหลเข้ามาสู่พื้นที่ในรูปของการบริการทางสังคม เช่น การคมนาคม ร้านค้า โรงพยาบาล และโรงเรียน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพื้นที่ที่จะได้รับการพัฒนาในด้านการท่องเที่ยว และยังเป็นประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่นที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอีกด้วย การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เป็นที่นิยมของบุคคลทุกเพศทุกวัย มีการใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกๆ ปี ดังจะเห็นได้จากยุคทองของการท่องเที่ยวไทยที่มีการขยายตัวเป็นอย่างมากของจำนวนนักท่องเที่ยวและมีการใช้จ่ายจำนวนมาก ประกอบกับการส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวจากภาครัฐ ส่งผลให้เกิดการเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของธุรกิจการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ (สุนทรี เสริญสุขสัมฤทธิ์, 2540)

ในปัจจุบันรัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ปี (พ.ศ.2535 – 2539) ที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกให้เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมหลักของประเทศ อาทิ จังหวัดชลบุรีที่มีท่าเรือน้ำลึกที่สำคัญอีกด้วย อย่างไรก็ตามศักยภาพของพื้นที่นั้นๆ มิได้มีเฉพาะในการพัฒนาอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่ยังมีศักยภาพในด้านอื่นๆ อีก โดยเฉพาะในการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 ปี (พ.ศ.2540 - 2544) ได้พยายามผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่สำคัญในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยว ลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวตามมา โดยในภาคตะวันออกได้มีการเพิ่มขีดความสามารถของพื้นที่ให้พร้อมที่จะรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (สุนทรี เสริญสุขสัมฤทธิ์, 2540)

จากการที่ภาคตะวันออกมีทรัพยากรการท่องเที่ยวกระจายอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งหาดทราย และเกาะที่สวยงามและเป็นธรรมชาติ รวมทั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร จึงจัดว่าเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวมากที่สุด โดยพบว่าทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่มีความแตกต่างกันในด้านกิจกรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดชลบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น บางแสน อ่างศิลา แหลมแท่น และเขาสามมุก เป็นต้น

หาดบางแสน เป็นชายหาดแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดชลบุรี โดยหาดบางแสนได้ถูกพัฒนาเป็นสถานที่พักตากอากาศตั้งแต่ปี พ.ศ.2486 ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย ห่างจากตัวเมืองชลบุรีประมาณ 10 กิโลเมตร มีบริเวณหาดทรายยาวประมาณ 2.5 กิโลเมตรและกว้าง 50-200 เมตร มีถนนเลียบชายหาดที่สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน ทั้งที่พัก บังกะโล ห้องอาบน้ำจืด ร้านอาหาร และบริเวณชายหาดมีเครื่องเล่นกีฬาทางน้ำไว้บริการนักท่องเที่ยว เช่น เรือกล้วย สกูตเตอร์ ห่วงยาง จักรยานเช่า เป็นต้น ประกอบกับการพัฒนาทางด้านการคมนาคมขนส่งของจังหวัดชลบุรี ที่ได้ช่วยสร้างความสะดวกรวดเร็วในการเดินทาง โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียงที่สามารถเดินทางไป-กลับ ภายในวันเดียวได้ ทำให้นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาพักผ่อนที่หาดบางแสนเพิ่มขึ้น จากข้อมูลสถิติของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 ถึง พ.ศ. 2548 (ตารางที่ 1) พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 1,169,525 คนต่อปี มีการใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมเกี่ยวกับท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก จึงทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นๆ ที่เสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชน ได้แก่ อาชีพประมง ทำสวนมะพร้าว ฟาร์มกุ้ง รับจ้าง และรวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการบริการด้านการท่องเที่ยว

ตารางที่ 1 จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาหาดบางแสนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ปี พ.ศ. 2545 – 2549

พ.ศ.	ชาวไทย		ชาวต่างชาติ		จำนวนนักท่องเที่ยว	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
2545	1,141,137	96.24	44,537	3.76	1,185,674	100
2546	1,223,081	98.34	20,589	1.66	1,243,670	100
2547	1,168,082	99.07	10,998	0.93	1,179,080	100
2548	1,032,188	96.50	37,488	3.50	1,069,676	100
2549	1,068,154	95.22	53,603	4.78	1,121,757	100
เฉลี่ยต่อปี	1,126,528	97.12	33,443	2.88	1,169,525	100

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2550)

การที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นจำนวนมากและขาดการจัดการที่ดี ก่อให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมขึ้น โดยหาดบางแสนได้ถูกจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลำดับความรุนแรงในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ควรดำเนินการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเร่งด่วน (คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536) ปัญหาส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่หน่วยงานท้องถิ่นที่รับผิดชอบคือ เทศบาลเมืองแสนสุขไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ทั้งหมด ได้แก่ ปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดมีปริมาณมากถึง 10-20 ตันต่อวัน ปัญหาการขาดระบบการบำบัดน้ำเสียชุมชน ทำให้มีการปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลโดยตรงเฉลี่ยวันละประมาณ 10,000-20,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาคุณภาพน้ำทะเลที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และปัญหาผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวรุกล้ำบริเวณชายหาดเพื่อตั้งร้านอาหาร หาบเร่เตียงผ้าใบ ร่มชายหาด ตลอดจนสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่ทำลายทัศนียภาพที่สวยงามของชายหาด (เทศบาลเมืองแสนสุข, 2548)

ปัญหาดังกล่าวทางเทศบาลเมืองแสนสุขซึ่งเป็นหน่วยงานท้องถิ่นที่รับผิดชอบโดยตรงได้ดำเนินการจัดการควบคุมแก้ไขให้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการรักษาความสะอาด หรือเก็บกวาดขยะตามชายหาด การควบคุมการระบายน้ำทิ้ง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว การดูแลพื้นที่และสิ่งของสาธารณะประโยชน์ ควบคุมมลพิษทางเสียงจากกิจกรรมการท่องเที่ยวบริเวณชายหาด นอกจากนี้ เทศบาลเมืองแสนสุขยังได้จัดทำแผนงานเพื่อขอความร่วมมือจากประชาชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาคุณภาพ และส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมในบริเวณชายหาด โดยจัดทำแผนการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของ

บ้านเมือง โดย มีโครงการต่างๆ ที่ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม นอกจากจะเป็นผลมาจากการบริหารจัดการของหน่วยงานที่รับผิดชอบแล้ว ยังเป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรท่องเที่ยวในบริเวณชายหาด จึงก่อให้เกิดผลของการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้ทรัพยากรท่องเที่ยวมีสภาพดีขึ้น (เทศบาลเมืองแสนสุข, 2548)

จากความเป็นมาดังกล่าว หาดบางแสนจึงเป็นที่ตากอากาศที่ภาครัฐมีความมุ่งหมายในการจัดตั้งขึ้น เพื่อให้เป็นสถานที่ตากอากาศสำหรับให้ประชาชนทั่วไป เพื่อให้สามารถพักผ่อนหย่อนใจได้อย่างกว้างขวาง ประกอบกับการเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกในบริเวณใกล้เคียง จำเป็นที่ภาครัฐจะต้องหาพื้นที่พักผ่อนให้กับแรงงานที่จะเข้ามาเพิ่มมากขึ้น หาดบางแสนจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบการดำเนินการจัดการด้านสวัสดิการสังคม ซึ่งถือกำเนิดโดยรัฐ มีคุณค่าทางการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ นันทนาการ และวิวัฒนาการของรูปแบบองค์กรเพื่อการจัดการบริหารแหล่งธรรมชาติ

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงทำการศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหาดบางแสน รวมทั้งการประเมินมูลค่าทางด้านนันทนาการของหาดบางแสน โดยใช้วิธีประเมินค่าจากค่าใช้จ่ายในการเดินทางของนักท่องเที่ยว (Travel Cost Method) โดยวัดความเต็มใจที่จะจ่ายของนักท่องเที่ยวเพื่อแลกกับการได้มาซึ่งความพอใจจากการได้รับบริการด้านนันทนาการ ซึ่งมูลค่าหรือประโยชน์ของความเต็มใจที่จะจ่ายของนักท่องเที่ยวจะนำมาใช้เป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงมูลค่าทางนันทนาการของหาดบางแสน และมูลค่าทางนันทนาการนี้สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการ และการจัดสรรงบประมาณเพื่อกิจกรรมด้านนันทนาการให้เหมาะสม ตลอดจนการดูแลรักษาพื้นที่หาดบางแสนให้คงความเป็นธรรมชาติและเหมาะแก่กิจกรรมนันทนาการของประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี

2. เพื่อศึกษาสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวพื้นที่หาดบางแสน จังหวัดชลบุรี

3. เพื่อประเมินมูลค่าทางนันทนาการของหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาครั้งนี้ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือ

1. อาจนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนจัดการ และจัดสรรงบประมาณเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหาดบางแสนให้ตรงกับความต้องการของผู้มาใช้บริการ

2. ทำให้ทราบมูลค่าทางนันทนาการในรูปตัวเงินของหาดบางแสน ซึ่งมูลค่าที่ได้สามารถใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาที่จะดูแลรักษาหาดบางแสนให้คงอยู่เป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนของประชาชนต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ คือหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี โดยเป็นการศึกษาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหาดบางแสน รวมถึงประเมินมูลค่าจากการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการเพียงด้านเดียว มิได้รวมถึงมูลค่าด้านอื่นของหาดบางแสน โดยใช้วิธีการประเมินค่าใช้จ่ายในการเดินทางแบบแบ่งเขต (Zonal Travel Cost Method) ซึ่งทำการสำรวจและเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวหาดบางแสนเฉลี่ยร้อยละ 97.12 เป็นคนไทย (ตารางที่ 1) โดยทำการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนพฤศจิกายน และ ธันวาคม พ.ศ. 2549

นิยามศัพท์

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษา รวบรวม ความหมายของคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ และได้ทำการนิยามให้เหมาะสมกับงานที่ศึกษาในครั้งนี้ไว้ ดังต่อไปนี้

นันทนาการ หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลเลือกกระทำด้วยความสมัครใจ ในเวลาว่างที่เป็นอิสระจากการประกอบอาชีพ หรือกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมนั้นต้องก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือพึงพอใจแก่ผู้กระทำ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้หมายถึงการพักผ่อนหย่อนใจ

มูลค่าทางนันทนาการ หมายถึง มูลค่าประโยชน์ของแหล่งนันทนาการตามความเต็มใจที่จะจ่ายของบุคคลเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึงหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี

การประเมินมูลค่าทางนันทนาการ หมายถึง การคำนวณหาผลประโยชน์ทางตรงในรูปเงินตราที่เกิดจากการนันทนาการ ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึงการพักผ่อนหย่อนใจที่หาดบางแสน

ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง หมายถึง ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นในการเดินทางจากบ้านหรือที่พักของกลุ่มตัวอย่างถึงแหล่งนันทนาการที่ทำการศึกษา และกลับจากแหล่งนันทนาการถึงบ้านหรือที่พัก โดยกำหนดค่าใช้จ่ายส่วนนี้ประกอบด้วย ค่ายานพาหนะ อาหารเครื่องดื่ม ค่าที่พัก ค่าเสียโอกาส (เวลา) จากการเดินทางมาท่องเที่ยว และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ดอื่นๆ

นักท่องเที่ยวในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง ผู้เดินทางมาท่องเที่ยวและนันทนาการ ทั้งที่เป็นประชาชนในท้องถิ่นและผู้เดินทางข้ามจังหวัด ที่เดินทางไป-กลับภายในวันเดียว และ ผู้ที่พักค้างแรม ณ หาดบางแสน จังหวัดชลบุรี